

UNIREA CONDIȚIONATĂ A TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA

Alin Popa

Transilvania, cea mai mare dintre cele trei provincii care s-au unit cu România în 1918, a adus cu sine cea mai amplă și mai matură mișcare națională românească. Îndelungata privare a românilor de drepturi politice și eforturile de maghiarizare de la sfârșitul secolului al XIX-lea au stimulat dezvoltarea conștiinței românești manifestată prin intermediul unor instituții culturale extrem de viguroase.

După 1867, Transilvania a fost inclusă în partea ungară a Monarhiei dualiste. Începând cu 1914 ea a fost „promisă” României de puterile Antantei, mai întâi pentru a obține neutralitatea ei și apoi pentru a o îndemna să se alăture aliaților împotriva Puterilor Centrale. În urma intenselor negocieri din vara anului 1916, România va intra în război de partea puterilor Antantei, pe baza semnării unui Tratat de Alianță. Alături de Bucovina și întregul Banat, Transilvania făcea parte din proiectul național postbelic imaginat de Ionel Brătianu în 1916.

Unirea ulterioară cu Transilvania a fost posibilă, pe de o parte, datorită existenței Tratatului din 1916, iar pe de alta, datorită intervenției ferme a Armatei române, în 1919, în Transilvania. Excesele antiromânești, provocate de unitățile înarmate ale bolșevicilor maghiari, ce încălcau nu doar hotărârile Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia, dar și adeziunea față de Unire exprimată de majoritatea minorităților etnice din această provincie, au determinat reacția de apărare a Unirii cu mijloace militare. Din acest punct de vedere, între Unirea Basarabiei „*cu Mama Sa România*”¹ și Unirea Transilvaniei cu vechiul Regat, există numeroase asemănări. Voi aminti aici doar două: ambele au fost apărute cu arma în mână de către români; în ambele provincii pericolul venea din partea mișcării bolșevice.

La 1 decembrie 1918, Armata română se afla deja în Transilvania și ocupa din ordin pozițiile strategice ale regiunii. La acea dată Serviciul de informații și propagandă politică al Marelui Cartier General, activase întreaga sa rețea din Ardeal. Tot aici acționa și Secția Militară Secretă a Armatei României, compusă din 31 de membri interni și 41 de colaboratori organizați în rețele operative². Membrii acestor structuri, alături de luptătorii transilvăneni pentru

¹ Arhivele Statului din România, **Minoritățile naționale din România- 1918-1925. Documente**, Coordonată de Ioan Scurtu, Liviu Boar, vol. I, București, 1995, p. 109.

² Cristian Troncotă, **Istoria serviciilor secrete românești**, București, Ed. „Ion Cristoiu” S.A., 1999, p. 77.

unitatea națională, și-au riscat viața pentru pregătirea Marii Uniri.

Din punct de vedere politic, unirea Transilvaniei cu vechiul Regat a fost o realizare tripartită: P.N.R. – Partidul Național Român – condus, până la decesul din februarie 1919, de Gheorge Pop de Băsești, P.S.D. – Partidul Social-Democrat și P.N.L. – condus de Ionel Brătianu. Din punct de vedere brătienist, Partidul Național din Transilvania fusese înființat, sprijinit politic și finanțat ca aripă ardeleană a P.N.L. Este cunoscută azi folosirea, de către Brătieni, a instituțiilor Statului – Guvern, B.N.R., Serviciul Secret – pentru coordonarea mișcărilor naționaliste din această provincie. Ionel Brătianu i-a privit pe luptătorii naționaliști transilvăneni ca pe agenți ai săi, între proiectele urmărite de acesta aflându-se și unificarea dintre P.N.R și P.N.L după încheierea primei conflagrații mondiale³.

În urma consfățuirii ce a avut loc la Iași în 5/18 noiembrie 1918 între mitropolitul transilvănean Nicolae Bălan, generalul Coandă, generalul Prezan și Ionel Brătianu s-a decis grăbirea pătrunderii trupelor Armatei României în Ardeal pentru a anihila campania antiromânească a revoluției bolșevice maghiare. Tot acum s-a decis și forma de reîntregire a Transilvaniei, prin renunțarea la o revoltă generală a românilor și înlocuirea acesteia cu o mare adunare. După încheierea acestei consfățuiri, mitropolitul Bălan va trimite un mesaj secret către liderii Consiliului Național: „*În acea scrisoare, Bălan făcea atent pe Vasile Goldiș ca la Marea Adunare Națională, ce se pregătea la Alba-Iulia, să nu se pună nici un fel de condițiuni la unire, deoarece un asemenea fapt ar îngreuna enorm mersul tratatelor diplomatice ulterioare*”⁴.

Încă nu a fost elucidat pe deplin rolul jucat de secția română a Partidului Social-Democrat din Ungaria în realizarea Unirii Transilvaniei cu România. O lectură mai atentă a Rezoluției de Unire adoptată la Alba-Iulia, ne va reliefa o consistentă componentă de sorginte socialistă. Programul uimește, chiar și azi, prin caracterul său profund democratic și modernism. Măsurile tardive luate de guvernul contelui Mihaly Karolyi, în octombrie 1918, de reformă democratică și acordare a drepturilor pentru minorități, par de-a dreptul ridicole în comparație cu generozitatea propunerilor Rezoluției românești. S-a vehiculat teoria existenței unei supralicitări demagogice la originea Rezoluției, ca element de „seducție” la adresa minorităților etnice, dar unanimitatea cu care aceasta a fost votată spune multe despre sufletul românilor.

Făcând dovada unei viguroase maturități politice, românii transilvăneni se vor solidariza în jurul idealului unirii cu Vechiul regat. Socialiștii români, în frunte cu Ion Flueraș, au fost cei care au luat inițiativa contactării fruntașilor P.N.R. în vederea realizării unui program politic național unitar. Prima întâlnire

³ Alex Mihai Stoenescu, **Istoria loviturilor de stat din România 1821-1999**, vol. 2, București, Editura RAO, 2002, p. 301.

⁴ Ion Rusu-Abrudeanu, **Miron Cristea**, București, 1929, p. 261.

va avea loc la hotelul „Cornul Vânătorilor” din capitala Ungariei. Există și azi numeroase discuții în legătură cu „paternitatea” propunerilor de înființare a Consiliului Național al Românilor și a convocării Marii Adunări. Cei ce au scris despre aceste evenimente plasează meritele într-o tabără sau alta, în funcție de aderența sau implicarea lor politică. Este greu de crezut faptul că, la acel moment, „*liderii Partidului Național n-au un program bine fixat și că sunt în așteptarea desfășurării evenimentelor*”⁵, așa cum susține socialistul Constantin Titel-Petrescu. Nu trebuie să excludem, însă, această variantă. Activitatea parlamentară budapestană a lui Iuliu Maniu- extrem de fadă în materie de afirmare a proiectului național românesc-, neașteptata și nemeritata numire a acestuia în fruntea P.N.R., viziunea regionalistă asupra unirii, pe care o va afirma pe tot parcursul perioadei interbelice, precum și numeroasele scandaluri în care apare și numele lui- scandaluri ce ating formele anticonstituționalității în momentul loviturii de stat din iunie 1930- sunt numai câteva din elementele ce ar putea înclina balanța în favoarea socialiștilor.

La 31 octombrie 1918, Consiliul Național Central Român – C.N.C.R – s-a format la Arad. Alcătuit din șase social- democrați și șase membri ai P.N.R., C.N.C.R. a coordonat activitatea revoluționară locală prin intermediul Consiliilor Naționale și Gărzilor Naționale. Preluarea puterii locale de către reprezentanții C.N.C.R. s-a dovedit a fi extrem de dificilă. Marea majoritate a organelor puterii locale – notari, primari, jandarmi etc. – era populată doar cu etnici maghiari sau minoritari maghiarizați- în special evrei și germani.

După eșuarea negocierilor româno-maghiare de la Arad, la 9 noiembrie 1918, C.N.C.R. a înștiințat guvernului de la Budapesta despre „*preluarea puterii depline de guvernare asupra teritoriilor locuite de români în Ardeal și Țara Ungurească*”⁶. Considerând că singura cale de rezolvare a situației este autodeterminarea, la 18 noiembrie, C.N.C.R. a lansat manifestul „*Către popoarele lumii*”, proclamând hotărârea națiunii române de „*a-și înființa pe teritoriul locuit de dânsa statul său liber și independent*”⁷.

Consiliul a convocat pentru 1 decembrie Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia. Ea avea să slujească drept plebiscit pentru Unirea cu Vechiul regat. Alături de cei 1.228 de delegați oficiali au venit la Alba-Iulia peste 100.000 de oameni. Rezoluția redactată de C.N.C.R. proclama Unirea românilor din Transilvania, Banat – „*întregul Banat cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre*” – și Țara Ungurească cu România, afirmând *autonomia provizorie* a teritoriilor ardeleni până la întrunirea unei adunări constituante aleasă de toți

⁵ Constantin Titel-Petrescu, **Socialismul în România – 1835-6 septembrie 1940**, Biblioteca socialistă, București, f.a., p. 405.

⁶ Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, **Unirea Transilvaniei cu România: 1 decembrie 1918**, București, Editura Politică, 1970, p. 623.

⁷ **Ibidem**, p. 654.

românii pe baza votului universal. Reprezentanții P.N.R. condus de I. Maniu – fără a avea sprijinul social-democraților transilvăneni, proclamau astfel o unire condiționată. Marea Adunare Națională va lua hotărârea înființării Marelui Sfat Național Român, un organism greoi alcătuit din 250 de membri, care „*va avea toată îndreptățirea să reprezinte Națiunea Română, oricând și pretutindeni, față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiile pe care le va afla necesare în interesul națiunii*”⁸. Sunt aici foarte clar exprimate independența și libertatea de mișcare, în materie de politică externă, ale „*Națiunii Române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească*”, așa cum stă scris în document.

Marele Sfat, la rândul său, va numi la 2 decembrie 1918 un Consiliu Dirigent cu sediul la Sibiu, format din 15 membri⁹. Pe întreaga perioadă de autonomie provizorie a Transilvaniei – 2 decembrie 1918-4 aprilie 1920 –, Consiliul a avut puteri guvernamentale, legislative și executorii aproape nelimitate. Se supunea Bucureștiului doar în materie de probleme militare, căi ferate și unele domenii de jurisdicție națională¹⁰.

Pe data de 4 aprilie 1920 guvernul condus de generalul A. Averescu va lua hotărârea desființării autonomiei Transilvaniei, dizolvând toate instituțiile create în cadrul acestui regim. Pericolul izbucnirii unor noi mișcări revizioniste regizate de Ungaria și Rusia sovietică, imposibil de contracarat de fragila administrație a transilvănenilor, precum și formula nefirească a unirii condiționate au fost motivele principale care au stat la baza acestei decizii.

Articolul trei al Rezoluției de Unire acorda minorităților etnice din Transilvania numeroase drepturi și libertăți democratice. Iată câteva din aceste drepturi: dreptul de a se instrui, administra și judeca în propria limbă; dreptul de a avea reprezentanți în Corpurile Legiuitoare și la guvernarea țării proporțional cu numărul indivizilor; libertatea, egalitatea și autonomia tuturor confesiunilor din stat; votul direct, egal și secret, pe comune, acordat indiferent de sex, pentru toate persoanele de peste 21 de ani- în România, dreptul de vot al femeilor va fi recunoscut pentru prima dată de Constituția din 1938. Din acest punct de vedere Rezoluția s-a dovedit a fi cel mai modern și avansat program politic conceput până atunci de români.

Respingând de la bun început perspectiva anarhică provocată de bolșevismul maghiar, etnicii sași vor adera masiv la hotărârile Rezoluției de la

⁸ Arhivele Statului din România, **Minoritățile naționale din România – 1918-1925. Documente**, Coordonator prof. univ. Ioan Scurtu, București, 1995, p. 120, cf. Arhivele Statului București, **Marea Adunare Națională întrunită la Alba-Iulia în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente**, f.a., p. 11.

⁹ Gheorghe Iancu, **Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului unitar român-1918-1920**, Cluj, Editura Dacia, 1986, p. 14-16.

¹⁰ Irina Livezeanu, **Cultură și naționalism în România Mare – 1918-1930**, coordonator Sorin Antohi, București, Editura Humanitas, 1998, p.161, cf. Aurel Galea, **Consiliul Dirigent**, în *Studii. Revista de istorie*, 26, 1973, p. 300.

Alba-Iulia¹¹. La 6 septembrie 1919, la Timișoara, Adunarea generală a germanilor din România va adopta mai multe decizii cu privire la reorganizarea vieții publice în spiritul hotărârilor luate la Alba-Iulia. Se sugera, printre altele, ca „*hotărârile luate la 1 decembrie 1918 să fie extinse asupra întregului teritoriu al Statului*”¹².

*
* *

Evreimea transilvăneană, de departe cea mai influentă și mai puternică comunitate din ansamblul evreimii românești, a avut o atitudine destul de rezervată față de momentul Marii Uniri. Ca o expresie a lipsei de unitate existente în sânul acestei comunități, nu putem vorbi de o poziție unitară a evreilor față de acest moment. Existau, printre ei, nostalgici ai dualismului- din rândul evreilor maghiarizați care au reușit să ocupe poziții sociale dominante-, partizani ai bolșevismului- un eșantion nereprezentativ- și o importantă masă a „neutrilor”, ce a preferat să stea în expectativă.

Simpatiile prounioniste ale evreilor transilvăneni- atâtea câte erau- au fost mai curând șterse, decât evidente. În moțiunea adoptată de Adunarea evreilor din Transilvania, întrunită pe 18/31 martie 1919, se specifică faptul că, aceștia, „*luând cunoștință de Actul de Unire din Alba-Iulia din 1 decembrie 1918, aderă din inimă și cu multă satisfacție la programul cuprins în acest act*”¹³. Trebuie însă precizat faptul că a fost o întrunire a evreilor transilvăneni – 60 de persoane –, domiciliați în București, moțiunea fiind adoptată „*în sala de sus a Cafeului Princiar*”. Fără îndoială, a fost o inițiativă laudabilă, dar insuficientă pentru a putea estompa corul nostalgicilor dualismului. În legătură cu această din urmă opțiune, iată care era opinia reprezentantului Transilvaniei la Conferința de Pace, Alexandru Vaida-Voevod: „*(...)l-am primit pe Lloyd Allen, reprezentantul presei israelite americane. I-am arătat că evreii din țară fac cea mai mare greșală când, în loc să-și arate patriotismul, iau o poziție ostilă, contra unității naționale. Comerțul și finanțele, vrem nu vrem, vor fi în mare parte în mâinile evreilor. Se păgubesc în interesele vitale dacă nu ne ajută să câștigăm Torontalul*”¹⁴.

Situația evreilor transilvăneni a fost, la momentul decembrie 1918, una

¹¹ Declarațiile de adeziune, la actul de Unire de la Alba-Iulia, ale sașilor – 8 ianuarie 1919, evreilor, șvabilor – 10 august – din Transilvania sunt prezentate în **Minoritățile naționale din România – 1918-1925. Documente**, vol. I, Coordonator prof. univ. Ioan Scurtu, București, 1995, p. 126-129.

¹² **Ibidem**, p. 164.

¹³ Arhivele Statului București, fond **Prefectura Poliției Capitalei**, dosar 1/1919, f. 34.

¹⁴ Alexandru Vaida-Voevod, **Scrisori de la Conferința de Pace**, București, Editura Multi Press Internațional, 2003, p. 102.

deosebit de complexă. Am da dovadă de superficialitate dacă am analiza comportamentul evreimii ardelenе numai din punctul de vedere al, eventual, filoromânismului afișat atunci. Simplificând lucrurile, situația devine chiar amuzantă: nu putem cere unor foști cetățeni maghiari să devină, peste noapte, patrioți români, după cum nu putem acuza comunitatea, în ansamblul ei, de acțiuni antiromânești, pentru faptul că unii evrei au avut o aderență mai mare la bolșevism.

De-a lungul secolului al XIX-lea a existat un fir comun al istoriei, ce-i va găsi pe unguri și pe evreii transilvăneni de „aceeași parte a baricadei”. Lupta pentru „drepturi” va deschide noi punți de legătură între cele două națiuni. Din păcate, aceste legături vor consolida la sfârșitul modernității sinistrul concept al „națiunilor privilegiate”, lăsându-i pe românii transilvăneni la marginea istoriei, pradă unui nefast și imaginar complex al inferiorității.

În Imperiul habsburgic, dispoziții cu caracter de egalizare a drepturilor evreilor au fost acordate în timpul domniei lui Iosif al II-lea, dar, așa cum se știe, ele vor fi retrase de împărat înainte de moartea sa, ca urmare a insistențelor administrației comitatelor. În Ungaria reformismul liberal va grăbi maghiarizarea limbii și obiceiurilor evreiești. Dieta din 1839- 1840 a anulat mai multe dispoziții restrictive cu privire la așezarea și activitatea comercială a evreilor, fără a da curs strădaniilor de emancipare. Cele mai importante înlesniri se refereau la dreptul de practicare a unor meserii și la libertatea de exprimare în știință și artă.

Adepții evrei ai reformelor prilejuite de revoluția de la 1848 au sprijinit cauza ungară a revoluției în speranța că liberalismul, odată ajuns la putere, va duce la emancipare. În cele din urmă, parlamentul revoluționar, la 29 iulie 1849, a proclamat emanciparea evreilor. Intervenția sincronizată a armatelor Rusiei și Austriei a dus la înfrângerea revoluției și la capitularea de la Șiria.

După 1849, guvernul vienez a adoptat numeroase măsuri împotriva evreilor: nu aveau dreptul de a procura bunuri imobiliare, s-a suspendat autonomia comunităților evreiești, a fost „*reînnoit înjositorul obicei medieval de a se lua jurământul evreilor în mijlocul unor procesiuni*”¹⁵. În fruntea comunităților izraelite au fost puși fruntași numiți de autorități. În 1851 a urmat dizolvarea comunităților evreiești ca „entități politice” și transformarea lor în colectivități religioase. Toate acestea au contribuit la răcirea relațiilor dintre evrei și austrieci și orientarea spre autoritățile maghiare de la care au așteptat rezolvarea problemelor lor.

În noiembrie 1867, camera reprezentanților din parlamentul ungar a acceptat fără nici o obiecție emanciparea evreilor, iar camera superioară cu 64

¹⁵ Téresa Mózes, **Evreii din Oradea**, Traducere Liviu Borcea, București, Ed. Hasefer, 1997, p. 80.

voturi contra 4. Egalizarea religiei izraelite cu celelalte culte și recunoașterea ei prin lege va veni abia în 1895.

După cum rezultă din cele de mai sus, evreimea a făcut tot ce i-a stat în putere pentru a fi considerată aptă pentru recunoașterea drepturilor politice: au participat în număr mare la revoluția din 1848 – deși înrolarea în gărzile revoluționare le-a fost interzisă ei au participat în număr mare (din 180.000 de revoluționari, aproximativ 20.000 au fost evrei)¹⁶; mai mult decât atât, întrucât aceștia au considerat că asimilarea este împiedicată de canoanele credinței, ei au încercat o reformă a religiei. În 1847 în mai multe orașe, între care Oradea și Arad, au luat ființă *Reuniunile Izraelite pentru Reînnoire*. Reformele pe care ei le preconizau prevedeau printre altele: zi de repaos săptămânal-duminica; modificarea legilor legate de alimentație; posibilitatea de a avea capul descoperit în cadrul ceremonialului cultic. Desigur, aceste inițiative au generat vii discuții și multe resentimente. Pătura tradiționalistă ortodoxă ar fi fost mai degrabă de acord să renunțe la avantajele emancipării decât să se dezică de principiile străbune, tradiționale. Pe de altă parte, cei care vedeau posibilitățile de emancipare ca fiind îndepărtate, chiar irealizabile, au trecut la creștinism. Spre exemplu, la Oradea, în 1848, din comunitatea condusă de Rosenthal Adolf s-au desprins circa 50 de persoane.

După 1860, evreii cu vederi progresiste – *neologii* –, au căutat cu deosebit zel bunăvoința nobilimii maghiare prin atitudinea lor antigermană. Este interesant de observat că, față de evreii ortodocși, atașați de tradiții, maghiarii aveau o atitudine dușmănoasă. Ca un semn de cedare, ortodocșii au acceptat folosirea, în parte, a limbii maghiare.

În 1861, pentru a sprijini emanciparea, s-a alcătuit, la nivel de țară, Asociația Izraeliților Maghiari, cu organul de presă *Izraelitul Maghiar*. În același timp, la Oradea, aproape 120 de familii au creat prima comunitate a evreilor maghiari. Din cauza permanentelor conflicte, au avut loc mari ciocniri între ortodocșii atașați de tradiție și cei ce erau adepți ai reformei, cu vederi progresiste, lăsând să se întrevadă de pe acum pericolul rupturii. Conservatorii și-au creat o organizație proprie, Asociația de Pază a Credinței, editând și o publicație a lor. Aceasta a fost prima publicație periodică evreiască din lume.¹⁷

Evreii care s-au asimilat se considerau parte integrantă a națiunii maghiare. Acceptarea acestei realități avea și o cauză pragmatică, nemărturisită. În Ungaria multinațională, unde la fiecare recensământ se specifica exact numărul celor ce aveau limba maternă maghiara sau a celor ce vorbeau această limbă, evreimea, prin cunoașterea ei, mărea procentul „maghiarimii” în cadrul statului. Un articol publicat în 1882 discuta problema

¹⁶ *Ibidem*, p. 83, cf. L. Venetianer, *Istoria evreilor maghiari*, Budapesta, 1986, p. 200-202.

¹⁷ *Ibidem*, p. 122, cf. Schön Dezső, *Drumul evreilor orădeni*, în *Tegnap városa*, 1981, Budapesta, p. 54.

extinderii comunităților maghiare constatând următoarele: „*cunoașterea limbii maghiare – în capitală – se extinde în mod surprinzător în rândul copiilor izraeliți: 84,5% cunosc limba maghiară; din populația matură 77,36% sunt cunoscători ai acestei limbi... deci, potrivit acestor date, populația izraelită a capitalei noastre poate fi privită fără îndoială ca un factor de promovare a maghiarismului*”¹⁸. Tendințele de mai sus au fost grăbite și prin maghiarizarea numelor. Din 1901, pentru accelerarea acestui proces, cererile de schimbare a numelor vor fi scutite de timbru, fiind necesară doar anexarea certificatului de naștere.

Sfârșitul primului război mondial va umbri, prin numeroasele momente antisemite, bunele relații existente între maghiari și evrei. Politica inflaționistă, insuccesele de pe fronturile de luptă ale ungurilor au repus pe tapet căutarea țapului ispășitor. Sentimentul antisemit a cunoscut o rapidă dezvoltare, mai ales după apariția cărții lui Ágoston Péter, **Calea evreilor** (1916). Autorul – care va ajunge ulterior să ocupe funcția de comisar al Republicii Sovietice Ungare pe probleme de relații externe – îi acuza pe evrei că ar fi principala cauză a antisemitismului, singura cale de ieșire văzând-o în renunțarea acestora la propria identitate, în convertirea la creștinism și în contopirea națională, religioasă, economică cu maghiarimea.

Am realizat această scurtă prezentare a istoriei evreimii ardeleni cu scopul de a reliefa complexitatea situației în care se afla aceasta în momentul decembrie 1918. Neologi, ortodocși, catolici sau neutri, adepți ai asimilaționismului sau ultratradiționaliști, sioniști, socialiști, liberali sau bolșevici, așchenazi sau sefarzi, evreii ardeleni intrau în perioada interbelică a României Mari cu o anumită „memorie istorică” și cu reflexe sociale și economice cunoscute foarte puțin de români. Așadar, este foarte posibil ca, o parte importantă a evreilor, să fi privit Marea Unire mai curând cu ochii celui ce dorește conservarea unor privilegii dobândite și nu din perspectiva adevărului și a reparației românești. Nu trebuie să mire pe nimeni această marjă de prudență, născută din politica propriilor interese, caracteristică tuturor micro-/macrogrupurilor sociale. Universalitatea „politicii propriului interes” nu a fost nici o clipă „negată” prin fapte de politicienii români. În ajunul eliberării Bihorului de către trupele române, Vaida-Voevod îi scrie lui Iuliu Maniu următoarele: „*Când trupele noastre vor ocupa Bihorul, te rog să-l trimiți pe Aurel Lazăr, ca să fie sub paza Consiliului Dirigent familia Wertheimstein. Cu toți Rothschildesții e înrudită și toți tremură pentru ea. Dușmănia lor ne poate pricinui cele mai mari pagube. Prietenia lor ne poate fi de folos. Pe pălmi să-i poarte fratele Aurel pe acești scumpi neo-români ai viitorului*”¹⁹.

¹⁸ *Nagyvárada*, 2 august 1882, p. 2.

¹⁹ Alexandru Vaida-Voevod, **Scrisori de la Conferința de Pace**, București, Editura Multi Press

Marea Unire din decembrie 1918 nu a fost numai rodul unei magnifice solidarități a românilor. Rolul decisiv în conservarea hotărârilor luate la Alba-Iulia a revenit Armatei României. Ceea ce românii transilvăneni au hotărât la 1 decembrie 1918 cu sufletul, va fi apărat de întreaga românie cu arma în mână.

După cum am arătat la începutul acestui capitol, în conformitate cu hotărârile Adunării de la Alba-Iulia, Transilvania și-a exprimat dorința de Unire cu România, rezervându-și un statut de autonomie provizorie, ce cuprindea inclusiv libertatea de mișcare în materie de politică externă. În plan real, Unirea totală a românilor se afla încă în fază de proiect. Mai mult, între politicienii români din Ardeal și oficialii de la București au apărut diferențe majore de viziune în ceea ce privește modalitățile de dezvoltare ale României Mari. Diferențele vor deveni tot mai evidente în momentul în care România va lua în dezbatere realizarea marilor reforme așteptate de electorat. Iată și câteva exemple:

1. Reforma electorală.

În vechiul Regat legea electorală a fost validată pe 15 noiembrie 1918, exact în ziua în care Ion Nistor rostea, în cadrul Congresului General al Bucovinei, hotărârea de Unire cu România. Legea avea putere de aplicabilitate numai în următoarele provincii: Basarabia, Moldova, Muntenia, Oltenia și Dobrogea. Pe scurt, legea prevedea următoarele: *„toți cetățenii români majori – 21 ani – vor alege prin vot obștesc obligator, egal, direct și secret, pe baza reprezentării proporționale, un număr de deputați proporțional cu populația; ...va alege câte un deputat la fiecare 30.000 de locuitori; cetățenii români de la vârsta de 40 de ani împliniți, vor alege câte un senator la fiecare 70.000 locuitori”*²⁰.

Viziunea politicienilor transilvăneni asupra reformei electorale a fost clar exprimată de articolul trei al Rezoluției de Unire. Al treilea punct al acestui articol stipula următoarele: *„Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe în vârstă de 21 de ani, la reprezentarea pe comune, județe ori Parlament”*²¹. În esență, proiectul electoral al ardelenilor era o consecință firească a propriilor viziuni asupra Unirii: o Unire progresivă, în trepte, care ar fi dus, în timp, la ștergerea oricăror veleități autonomiste. Iată care era, în mai 1919, opinia lui A. Vaida-Voevod: *„Eu nu găsesc altă soluție pentru închegarea unității sufletești decât împărțirea întregului nostru teritoriu*

Internațional, 2003, p. 100.

²⁰ Arhivele Statului din România, **Minoritățile naționale din România...**, vol. I, p. 110.

²¹ **Ibidem**, p. 120.

în 4-6 provincii. Acestea ar avea parlamente alese prin sufragiu universal. Un minister parlamentar ar conduce agendele. Competența lor ar fi limitată cam în cadrele Consiliului Dirigent. Un guvernator ar griji ca sfera de competență stabilită prin constituantă să nu fie depășită. În Parlamentul Regatului s-ar trimite de fiecare parlament provincial o cotă parte de deputați. Toți împreună 60-120 ar face acest Parlament. Secretarii de Stat l-ar conduce. Externele, finanțele, comunicația, armata ar cădea exclusiv în competența acestui Parlament al Regatului. Avantajele: ne-am putea lipsi de Senat, care a fost și va fi compus din oameni senili, deci fără respect. (Brătianu mi-a făcut o observație: „Unde știi d-ta în lume un Senat care să se bucure de respect”?) Străinii ar fi mai puțin numeroși în acest Parlament. Demagogia s-ar canaliza prin descentralizare. Centrul să se ocupe doar de problemele vitale. Fricțiunile dintre centralism și autonomie s-ar reduce la minimul posibil”²².

2. Reforma agrară.

Înscrisă în Constituție la 29 iunie 1917, prin modificarea articolului 19 – emanație a liberalilor aflați la putere, ce fixa limita superioară a exproprierii la 2 milioane de hectare –, reforma agrară avea să se realizeze între 1918 și 1921, printr-o serie întreagă de măsuri legislative.

La 1 decembrie 1919 s-a format guvernul Blocului parlamentar – P. Național din Transilvania, P. Țărănesc din vechiul regat, P. Țărănesc din Basarabia, P. Naționalist-Democrat, P. Democrat al Unirii din Bucovina – prezidat de Alexandru Vaida-Voevod, în care majoritatea posturilor erau deținute de membrii P. Național. În aceeași lună a fost constituită Comisia parlamentară, care avea sarcina să elaboreze proiectul legii agrare numai pentru vechiul regat, deoarece premierul declarase că reforma din Transilvania urma să fie înfăptuită de Consiliul Dirigent²³. Proiectul a fost redactat la sfârșitul lunii februarie 1920.

În esență, noul proiect – cel mai radical proiect de reformă agrară elaborat vreodată de un partid politic în România interbelică – era o „variantă mai generoasă” a ofertei liberalilor: prevedea extinderea exproprierii peste limita de 2 milioane de hectare, reducerea mării proprietăți moșierești, scăderea prețului de răscumpărare²⁴ etc. Înfăptuirea lui ar fi dus la o mai echitabilă distribuție a proprietății agrare și, prin aceasta, la o mai accentuată democratizare a societății românești în general. Proiectul, care a fost aprobat de Consiliul de Miniștri la 6 martie 1920, nu va fi semnat de rege, considerându-l prea radical²⁵. Demisia lui

²² Alexandru Vaida-Voevod, **Scrisori de la Conferința de Pace**, București, Editura Multi Press Internațional, 2003, p. 129.

²³ *Viitorul*, XII, nr. 3545, din 10 decembrie 1919.

²⁴ Vezi, pe larg, Ioan Scurtu, **Proiectul de lege agrară depus din inițiativă parlamentară în martie 1920**, în *Analele Universității București*, Istorie, nr.2, 1969.

²⁵ Idem, **Din viața politică a României – 1926-1947. Studiu critic privind istoria Partidului**

Ion Mihalache și acordul dintre Ionel Brătianu și Alexandru Averescu vor „pecetlui soarta guvernului”²⁶. Astfel, după decretul de dizolvare a Consiliului Dirigent, din 4 aprilie 1920, reforma agrară va fi legiferată după voința lui Brătianu, de guvernul marionetă prezidat de A. Averescu, condus din umbră de P.N.L.

Încercând o analiză a politicii noului guvern, profeticul Vaida-Voevod scria, în mai 1919, următoarele: „Comerțul la 700-800 mii de evrei; industria mică și mare la străini. Românii toți în funcții: de la diurnist la cantonier și până la ministru – toți bugetofagi. În loc să ne formăm o clasă de oameni independentă de guvern, mii de familii de proprietari cu 200-500-1000 de jugăre, totul împreună, distrugem și cele câteva sute de familii abia înjghebate. Cine va fi purtătorul luptelor contra corupției guvernelor, străinătății, evreilor?

În loc de țărani bogați independenți, creăm țărani ai căror fii vor putea studia numai cu ajutorul burselor Statului. Ori ne asigurăm un viitor, ori distrugem în germen dezvoltarea socială sănătoasă. Apoi taxarea cu prețul din 1913 și plata în coroane din 1919. Jaf? De ce nu ne numim bolșevici? În vechiul regat și Basarabia s-a făcut un lucru pripit, cu consecințe dezastruoase. Noi – transilvănenii (n.a.) – avem un popor destul de cuminte. De ce să facem demagogie? Ce vom împărți după 30-50 de ani, dacă acum fărâmițăm totul?”²⁷.

Putem, oare, vorbi de un conflict de interese între burghezia transilvană și cea din vechiul Regat? Este cunoscut faptul că, la începutul anului 1919, membrii Consiliului Dirigent au optat pentru menținerea taxelor vamale între cele două provincii, de exemplu. Un alt exemplu ne este oferit de momentul discuțiilor contradictorii iscate în jurul convertirii monedei ungurești în bani românești. Românii transilvăneni au atras atenția în repetate rânduri asupra faptului că rata mult prea mică de schimb, favoriza supremația financiară a vechiului Regat. „Puriștii” transilvăneni priveau meschinăria, indisciplina și mizeria birocrăției regătenilor ca pe o povară a României balcanice, refuzând să se înhame la ea. Se socoteau a fi mai destoinici și superiori din punct de vedere moral, opinie care a dus la o anumită apropiere între acest grup de transilvăneni și generația tinerilor naționaliști din România²⁸. Toate aceste diferențe de opinie, viziunile autonomiste de dezvoltare a României, dezbaterea pașnică de idei din jurul viitorului României vor fi trecute pe un plan secundar, dacă nu chiar anulate, șterse, de ofensiva bolșevismului maghiar în Transilvania. Aflați între bolșevism și marile trusturi financiare, românii vor înțelege în curând că,

Național-Țărănesc, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 14.

²⁶ Pamfil Șeicaru, **Istoria partidelor Național, Țărănist și Național-Țărănist**, vol. II, Madrid, 1963, p. 39.

²⁷ Alexandru Vaida-Voevod, **op.cit.**, p. 117.

²⁸ Irina Livezeanu, **Cultură și naționalism în România Mare – 1918-1930**, coordonator Sorin Antohi, București, Editura Humanitas, 1998, p. 163.

orice amânare a eforturilor de înfăptuire a Unirii necondiționate, ar putea să le fie fatală.

La sfârșitul primului război mondial pe întreg cuprinsul Europei au izbucnit violente mișcări de protest ale bolșevicilor și socialiștilor. Aceste produse ale ideologiei marxiste au pus sub semnul întrebării continuitatea formelor tradiționale de reprezentare statală ale națiunilor europene. O mare parte a caselor regale europene nu au rezistat acestor valuri de demagogie și delir social, venite pe fondul unor puternice nemulțumiri provocate de anii războiului, tocmai datorită slăbirii bazei instituționale ce susținea formula tradițional-monarhistă. Principala fisură realizată de comunism în această bază a apărut în dreptul instituției armatelor naționale. Se poate constata cu ușurință faptul că, între succesul mișcărilor bolșevice și dezagregarea armatelor, există o legătură direct proporțională.

Casa regală a României a ieșit cu bine din aceste încercări. Este cunoscută anarhia provocată de „falanga” bolșevică a trupelor „aliate” ale Rusiei la sfârșitul anului 1917, în Moldova. Ofițerii români au fost nevoiți nu numai să mențină fronturile sudic și vestic, rezultate în urma succeselor de la Mărășești, Mărăști și Oituz, ci și să anihileze focarele bolșevice din zona Iașilor, ce amenințau să destabilizeze și mai mult fragila statalitate a românilor. Este demn de remarcat faptul că aderența demagogiei bolșevice în rândurile soldaților și ofițerilor români a fost aproape nulă. Existau numeroase motive de neîncredere față de „aliatul” de la Răsărit: Basarabia, Protectoratul, participarea Rusiei la înfrângerea Revoluției naționale de la 1848 din Muntenia și Transilvania, nerespectarea de către Rusia a Convenției din 4/16 aprilie 1877, ce garanta integritatea teritorială a României, San Stefano și, nu în ultimul rând, nerespectarea Tratatului din 1916.

Originile diferite ale trifazismului bolșevic din România – propaganda militară germană în Muntenia, rusească în Moldova istorică și maghiară în Transilvania – nu au putut sparge unitatea de monolit a românilor. Armata României și-a făcut încă o dată datoria. „Revoluția socială” de import nu a putut învinge Revoluția Națională.

Umilitoarea Pace de la București din mai 1917, a avut în tot răul produs și un lucru pozitiv. Demobilizarea trupelor române din mai 1918 – întâmpinată cu bucurie de soldați²⁹ – a constituit premisa conservării unui important corp militar – soldați și ofițeri, a cărui vigoare se va dovedi esențială pentru menținerea unității naționale și pentru anihilarea focarelor de iradiere a bolșevismului. La sfârșitul primului război mondial Armata României era una

²⁹ Mihail Manoilescu, **Memorii**, vol. I, Ediție îngrijită de Valeriu Dinu, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 29, „...căci cine a auzit pe soldații demobilizați, cățărați pe acoperișul vagoanelor, cântând: «Țara vrea să fie pace. Și-apoi ce-o vrea Dumnezeu!», acela nu se poate ralia la negările de adevăr ale istoriei oficiale”.

din puținele armate europene ce mai păstra un moral bun, neatinsă fiind de virusul bolșevismului.

Componenta antinațională a ideologiei comuniste a fost clar exprimată în Transilvania de varianta maghiară a acesteia. Încă din luna februarie 1919 bolșevicii conduși Bela Kun au adus sub teroare comitatele Aradului, Bihorului, Sălajului și Sătmărilor, actele de barbarie fiind îndreptate cu precădere asupra etnicilor români. Încălcând prevederile armistițiului și ridiculizând tot efortul de pace de la Paris, Armata Roșie a Ungariei a trecut la ocuparea Transilvaniei. Mihail Pherehide – cel care asigura interimatul la președinția Consiliului de Miniștri, în absența lui Ionel Brătianu – îi telegrafia primului-ministru la 19 februarie: „*Armistițiul a făcut să înceteze războiul, dar nu și pentru noi. Suntem campionii ordinii în folosul tuturor și, în loc să fim ajutați, se tolerează călcarea armistițiului de către vrăjmașii noștri, în favoarea bolșevicilor*”³⁰.

Atitudinea Marilor Puteri față de excesele bolșevicilor maghiari a fost fluctuantă, mergând de la sprijin militar oferit României de către Anglia și Franța – în echipament militar –, până la acuzația adusă de Aliați, casei regale a României, că ar sprijini venirea la putere în Ungaria a arhiducelui Iosif!!! Un sâmbure de adevăr există, totuși, în această poveste. Începând cu lunile august-septembrie 1919, marile familii nobiliare maghiare au solicitat trecerea Ungariei sub Coroana lui Ferdinand I al României. La 22 septembrie 1919, Alexandru Marghiloman nota în jurnalul său: „*Familia Tisza, Weckerle, Bethlen și majoritatea aristocrației lucrează în vederea unei uniuni personale cu România*”³¹.

Luciditatea, curajul și pragmatismul, de care au dat dovadă politicienii români în acele momente deosebit de tensionate, ar trebui să fie pilduitoare pentru toate generațiile de români. Brătianu a înțeles că, după patru ani de război epuizant, armatele statelor occidentale nu se vor aventura într-o expediție de lichidare a bolșevismului în Estul Europei. Operațiunea era „neprofitabilă” și chiar periculoasă, existând pericolul dezagregării propriilor armate. Faptul că, unele contingente ale francezilor – cele care au intrat în contact cu trupele sârbești – au fost „infectate” cu virusul „roșu”, i-a alarmat pe occidentali. Românii au înțeles că sunt singurii lor „aliați”, între cele două Soviete. Alexandru Vaida-Voevod găsea acest moment chiar profitabil pentru români. Iată ce-i scria lui I. Maniu, în aprilie 1919: „*Părerea mea este că bolșevismul maghiar ne poate face mari servicii, dacă-l vom ști exploata cu dibăcie. Trebuie izolat prin tăierea oricărui contact cu Rusia și cu restul lumii. Noi ar trebui să arătăm populației maghiare de dincolo de Tisa că singura ei salvare ar fi*

³⁰ Gheorghe Brătianu, **Acțiunea politică și militară a României în 1919**, Ediție îngrijită și prefăță de Șerban Papacostea, București, Editura Corint, 2001, p. 46.

³¹ Alexandru Marghiloman, **Note politice**, vol. 4, București, Ed. Eminescu, 1927, p. 385.

alipirea la România Mare”³².

Până la începutul lunii iulie 1919 trupele române vor stabili frontul pe linia strategică a Tisei, abandonând, la presiunile Aliatilor, importante capete de pod de pe malul drept al fluviului. Deși noua graniță între România și Ungaria – o nouă încălcare de către Aliați a Tratatului din 1916 – a fost comunicată guvernelor celor două țări încă din 11 iunie 1919, pe data de 19 iulie 1919 trupele lui Bela Kun vor declanșa ofensiva, forțând trecerea Tisei. După o înaintare de câțiva kilometri prin zona centrală a frontului românesc, trupele de elită ale vânătorilor de munte vor provoca retragerea peste Tisa a ungarilor, începând cu noaptea de 25/26 iulie. Ca un semn al colaborării ruso-maghiare, în tot acest timp, pe toată linia Nistrului, au fost trase numeroase focuri de tun și armă.

Încurajați de sfaturile primite de la mareșalul Foch și generalul Berthelot – „*Acționați și terminați repede!*” – liberalii vor autoriza intrarea trupelor românești în Budapesta. În seara de 3 august 1919, primele trei escadroane de roșiori, în frunte cu generalul Rusescu, intrau victorioase în capitala Ungariei. În aceeași zi a fost eliberat și orașul Timișoara. Orice încercare de realizare a unei sinteze privind istoria României Moderne ar trebui să cuprindă și metaforica ipoteză de lucru exprimată de Gh. Brătianu: „*Dezvoltarea României Moderne se bazează pe trecerea Armatei României a două fluvii: peste Dunăre, în vara anului 1877, și peste Tisa, în vara anului 1919*”³³.

Voi încheia acest subcapitol, prezentând un fragment din cuvântarea ținută de Ionel Brătianu, la Sibiu, cu ocazia intrării trupelor românești în Budapesta: „*Soarta neamului stă în propriile sale puteri. Soldatul român de dincolo de Tisa n-a asigurat numai granițele României, dar a sprijinit civilizația europeană apărând-o de valurile bolșevismului. La Nistru și la Tisa s-au oprit curențele de distrugere care amenințau centrul Europei. Stânca de care s-au frânt au fost energia și bărbăția poporului român. Mi-am răcorit sufletul zilele acestea. Ele au fost cele mai bune zile din viața mea politică*”³⁴.

Bibliografie

1. Arhivele Statului din România, *Minoritățile naționale din România-1918-1925. Documente*, Coordonată de Ioan Scurtu, Liviu Boar, vol. I, București, 1995.
2. Arhivele Statului București, *Marea Adunare Națională întrunită la*

³² Alexandru Vaida-Voevod, **Scrisori de la Conferința de Pace**, București, Editura Multi Press Internațional, 2003, p. 104.

³³ Gheorghe Brătianu, **Acțiunea politică și militară a României în 1919**, Ediție îngrijită și prefată de Șerban Papacostea, București, Editura Corint, 2001, p. 110.

³⁴ **Ibidem**, p. 111.

Alba-Iulia în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente, f. an.

3. Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești*, Ed. „Ion Cristoiu” S.A., București, 1999.

4. Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat din România 1821-1999*, vol. 2, Editura RAO, București, 2002, p. 301.

5. Ion Rusu-Abrudeanu, *Miron Cristea*, București, 1929.

6. Constantin Titel-Petrescu, *Socialismul în România-1835- 6 septembrie 1940*, Biblioteca socialistă, București, f.a.

7. Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, *Unirea Transilvaniei cu România: 1 decembrie 1918*, Editura Politică, București, 1970.

8. Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului unitar român- 1918-1920*, Editura Dacia, Cluj, 1986.

9. Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare-1918-1930*, coordonator Sorin Antohi, Editura Humanitas, București, 1998.

10. Alexandru Vaida-Voevod, *Scrisori de la Conferința de Pace*, Editura Multi Press Internațional, București, 2003.

11. Téreza Mózes, *Evreii din Oradea*, Traducere Liviu Borcea, Ed. Hasefer, București, 1997.

12. Ioan Scurtu, *Proiectul de lege agrară depus din inițiativă parlamentară în martie 1920*, în „Analele Universității București”, Istorie, nr.2/1969.

13. Ioan Scurtu, *Din viața politică a României- 1926-1947. Studiu critic privind istoria Partidului Național-Țărănesc*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

14. Pamfil Șeicaru, *Istoria partidelor Național, Țărănist și Național-Țărănist*, vol. II, Madrid, 1963.

15. Mihail Manoilescu, *Memorii*, vol. I, Ediție îngrijită de Valeriu Dinu, Editura Enciclopedică, București, 1993.

16. Gheorghe Brătianu, *Acțiunea politică și militară a României în 1919*, Ediție îngrijită și prefață de Șerban Papacostea, Editura Corint, București, 2001.

17. Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. 4, Ed. Eminescu, București, 1927.

18. Arhivele Statului București, fond Prefectura Poliției Capitalei, dosar 1/1919.

19. „Viitorul”, XII, nr. 3545, din 10 decembrie 1919.